TYPOGRAFICKÝ POPIS TISKŮ ČESKÉ ADAPTACE MELANCHTHONOVY LATINSKÉ GRAMATIKY

Jan Pišna

Abstrakt: Článek se zabývá českou adaptací Melanchthonovy latinské gramatiky se zaměřením na typografickou charakteristiku jednotlivých vydání. Vzhledem k tomu, že řada exemplářů ve sbírkách historických fondů je neúplných, přistoupili jsme na metodu srovnání s úplnými exempláři. K přiřazení exemplářů k tiskárně, v níž vznikly, poslouží ozdobné iniciály charakteristické pro fundus jednotlivých oficín. K rozlišení jednotlivých vydání uvnitř produkce tiskárny jsme vyhledávali distinktivní rysy ve výzdobě, odchylky v sazbě, tiskařské chyby apod. Na základě uvedených výsledků a jejich konfrontace s údaji z *Knihopisu* můžeme následně vytvořit důkladnou bibliografii všech dochovaných exemplářů a přiřadit je k správnému vydání.

Klíčová slova: Latinská gramatika, typografie, česká adaptace, Filip Melanchthon, Pavel Aquilinas Vorličný, Jan Günther, Bedřich Milchtaler, Jiří Melantrich, Jiří Jakubův Dačický, Jan Otmar Jakubův Dačický, Jan Černý z Černého mostu (Nigrin).

ÚVOD

Při práci na studii o českých adaptacích latinských gramatik Filipa Melanchthona (1497–1560) jsme na základě nashromážděných podkladů a srovnáním údajů z *Knihopisu českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století* (dále jen *Knihopis*) s evidovanými exempláři došli k závěru, že je přímo nezbytné jednotlivá vydání blíže popsat a srovnat.[1] Toto mělo ještě jeden zcela praktický důvod. Jelikož značná část exemplářů ve sbírkách historických fondů (nejen) na našem území je neúplných, je tedy zřejmé, že se neobejdeme bez typografické charakteristiky, stanovení základních distinktivních rysů pro konkrétní vydání a přiřazení k tiskárně, v níž byl exemplář vytištěn.

Byť se v *Knihopisu* popisuje 18 vydání (české provenience 16), zdá se, že se počet vydání může i lišit, proto je nutné vzít za základ našeho výzkumu souborně všechny dostupné, dochované a evidované exempláře. Tato matérie nám poslouží k základní typografické deskripci jednotlivých vydání a jejich vzájemnému porovnání. Je to cesta sice problematičtější, ale vzhledem k účelu této studie nezastupitelná. Protože pojednáváme o tiskařských dílech z druhé poloviny 16. století, pro něž nemáme dosud rozbor vývoje a užití písem v jednotlivých tiskárnách,[2] budeme si více všímat sazby, užití iniciál a dekoračních prvků, pro daná vydání a tiskárnu charakteristická a nezaměnitelná. Na obranu proti možné námitce vágnosti užité metody lze uvést, že se stále pohybujeme ve známém a relativně uzavřeném okruhu šesti tiskáren a jejich vybavení. Srovnáváme úplné exempláře s neúplnými a snažíme se je blíže určit, popřípadě upozornit na tiskařské chyby a odchylky pro jednotlivá vydání charakteristické.

1 Zohledňujeme také informace uvedené v *Dodatcích ke Knihopisu*.

2 Částečně se lze opřít o nedávno publikovanou práci Petra Voita Tiskové písmo Čech a Moravy první poloviny 16. století In: *Bibliotheca Strahoviensis.* 10, s. 105–202.

Odpověď na to, proč mnoho exemplářů v našich fondech je neúplných, můžeme hledat hlavně v proměně kulturně-náboženských preferencí po roce 1620. Řada titulních listů má začerněno či přeškrtáno reformátorovo jméno (např. klementinské exemplář sign. 45 D 16, 45 E 36), často jsou vytrženy či vyříznuty první stránky či celá první složka. Tisky tak byly zbaveny nejen autorských údajů, ale hlavně i částí, které by mohly napovědět, o jaké vydání se jedná a z které tiskárny pochází. Dosavadní praxe určovat vydání na základě tiskařských údajů a vročení přívazků se prokázala jako značně nespolehlivý ukazatel, zvláště když si uvědomíme, že o složení konvolutu tisků nerozhodoval tiskař, nýbrž knihař či majitel dosud nesvázaných knižních jednotek (u dochovaných exemplářů převažují nakladatelské vazby). Mohlo také dojít ke kombinaci různých vydání z různých oficín, zvláště když se jednalo o soubor učebnic, kde se krom Melanchthona objevovala Donatova gramatika, Katonova disticha apod. Ukázkou takto namíchaného konvolutu je strahovský exemplář sign. FK III 112, kombinující Dačického vydání Melanchthonovy gramatiky z roku 1580 s Melantrichovým vydáním Aelia Donata, Katonových morálních distich a Erasmových *Dicta graeciae sapientum* z roku 1580.

A) GÜNTHER

Güntherovo olomoucké vydání budeme považovat za „editio princeps“, neboť právě tam roku 1560 vyšla poprvé adaptace Melanchthonovy latinské gramatiky v úpravě od Pavla Aquilinata Vorličného, pravděpodobně na podkladu některého z lipských vydání po roce 1552 (jak lze soudit z nápodoby iniciály „G“ s andělem na s. [3]). Toto vydání obsahuje jen znění gramatiky bez úvodních předmluv v Camerariově úpravě s přidáním Camerariova traktátu *De orthographia* z roku 1552.

Na rubu titulního listu jsou v horní části 3 disticha Eobana Hessia a Aquilinatova 4 disticha, pod nimiž je vložena průpletová viněta, obdobnou a o něco větší vinětu nalezneme také na s. 316.

V tisku jsou použity ozdobné iniciály „G“ na s. [3], S na s. 317, „N“ na s. 318, „P“ na s. 346. Oproti ostatním edicím jsou obě olomoucká vydání, tedy jak z roku 1560, tak i z roku 1567, opatřena paginací 4–480.

Pro vydání z roku 1567 bylo užito obdobných iniciál „G“ na s. [3], „P“ na s. 346, kdežto iniciála „N“ bez figurálních prvků na s. 318 je nově přidána. Koncová manupropriová viněta na s. 480 je u obou vydání shodná. Obě vydání neobsahují stránkové kustody.

B) MELANTRICH

S melantrišskými tisky Melanchthonovy gramatiky začíná největší problém s tím, jak rozlišit jednotlivá vydání, jejichž sazba se liší jen v málo zřetelných rozdílech, zvláště když tiskař pro sazbu užíval stále stejné nebo podobné sady písma a iniciál. Zde si musíme všímat i drobných odchylek či chyb v sazbě, abychom našli distinktivní rysy a jasně pak mohli určit, které znaky jsou příznačné pro jaké vydání. Připočteme-li pak zvyk sazečů jednotlivá vydání sázet vždy podle vydání předchozího, docházíme k tomu, že najít řadu distinktivních rysů mezi nimi může být problematické.

Příbuznost mezi Melantrichovou první edicí a edicí Jana Günthera spatřujeme hlavně v tom, že ke gramatice nejsou připojeny předmluvy, avšak oproti původní Aquilinatově edici Melantrich nepřikládá Camerariův traktát *De orthographia* a končí částí *De prosodia*. Aquilinatovu báseň *Ad juventutem* Melantrich klade na čestné místo jako součást titulního listu, kdežto Hessiovu báseň ponechává na jeho rubu.

Za nejstarší vydání, které vzniklo v Melantrichově oficíně, shodně *Knihopis* i Bohatcová považují torzo pravděpodobně z roku 1562 uložené ve Strahovské knihovně (sign. AC XI 128 s přívazky z let 1560–1562).[3] Že se skutečně jedná o samostatné vydání, jsme se pokusili prokázat na základě srovnání s jinými melantrišskými edicemi, zvláště s dochovaným unikátem z roku 1565.[4] Již na první pohled je zřejmé, že se jedná o jinou sazbu od první strany vysvětlující, co je gramatika. Marginální vysvětlivky jsou sice vysázeny na 14 řádků, přesto rozložení slov na řádku je jiné, na dalších stranách je často využito abreviatury „gt" na místo „gest" apod., což se u dalších melantrišských vydání neopakuje. Taktéž u zakončení části *De interjectione* je u vydání z roku 1565 využita ozdůbka ve tvaru svlačcového listu, což se u jiných vydání neobjevuje, kdežto strahovský exemplář sign. AC XI 128 obsahuje drobnou hvězdičku. Bohužel dochovaný exemplář z roku 1568 nám nebyl dostupný, proto jsme jej nemohli porovnat a jasně stanovit či vyvrátit, jedná-li se skutečně o vydání předcházející vydání z roku 1565 či nikoliv.[5]

I při porovnání exemplářů přiřazených *Knihopisem* k vydání patrně z roku 1564 zjistíme, že se muzejní exemplář sign. 26 E 1 a strahovský exemplář sign. AC IX 59 neshodují (např. užití jiného typu kurzivního písma u signatur složek Aa a dále). Přívazky jsou jen u strahovského exempláře z let 1564 až 1567, nelze tedy vyloučit, že se může jednat i o vydání z roku 1568.

Na obdobný problém narážíme i u muzejního exempláře sign. 26 H 7, který *Knihopis* klade k roku 1570 (přívazky jsou 1569–1571). Na základě srovnání se všemi dostupnými exempláři z melantrišské oficíny můžeme říci, že jde o samostatné vydání, jehož nápadným rysem je užití ornamentální manupropriové výzdoby na konci oddílu *De interjectione*. Kromě toho je ztrácející se sazba zakončena neděleným slovem „agemus", pod nímž je dvojtečka v závorce. Iniciály „S", „N", „P" (první složka u exempláře chybí, ale patrně i iniciála „G") jsou shodné pro vydání 1572, 1580.

Roku 1572 Melantrich vydává poslední edici v úpravě bez předmluv s Aquilinátovými doplňky, marginálními a interlineárními glosami a končící částí *De prosodia*. Oproti předešlým vydáním se liší v několika bodech. Prvním jsou červeně vysázená slova REGULA a EXCEPTIO na poslední stránce složky A. Nápadná je také tiskařská chyba na první stránce složky E ve slově „Pumex" („P" je uloženo vodorovně a obráceno bříškem dolů). Část *De interjectione* je ukončena ozdobnou vinětou, nad níž je složený trojlístek.

Počínaje vydáním z roku 1580 se Melantrichova tiskárna přiklonila k edici s předmluvami a obsahující také Camerariův traktát *De Orthographia*. Vynechává Vorličného báseň *Ad juventutem*, ponechává na rubu titulního listu Hessiovu báseň ke čtenáři, poté následují předmluvy (Melanchthonův dopis Egelnoffovi a Camerariova předmluva ke čtenáři). Kromě přidaných dvou ozdobných iniciál na začátku obou předmluv jsou všechny následující iniciály shodné s ostatními vydáními, vyjma iniciály „P" u části *De pronomine* (zde je jen běžná iniciála).[6] Z textu se vypouštějí Aquilinátovy české marginální poznámky a výklady, zůstávají jen české ekvivalenty u slov v textu a tabulkách. V tomto ohledu musíme upozornit na podobnost s Dačického edicí taktéž z roku 1580.

---

3 *Knihopis* č. 5 475, BOHATCOVÁ, M. *Obecné dobré podle Melantricha a Veleslavínů*. Praha: Karolinum, 2005, s. 43. ISBN 80-246-0524-4.

4 Stuttgart BWLB sign. HB 1348.

5 WorldCat No. 603658385.

6 *Knihopis* č. 5 482 ovšem uvádí exemplář všech vydání z roku 1580, nikoliv jen Melantrichovo. Sbírka Národního muzea obsahuje dva exemplář tohoto Melantrichova vydání: sign. 26 E 2 je úplný exemplář, u sign. 26 H 10 jsou vyříznuty stránky s titulním listem a předmluvami.

C) NIGRIN

Nejstarším vydáním Melanchthonovy latinské gramatiky z Nigrinovy tiskárny je to z roku 1575. Jedná se o přetisk Melantrichova vydání patrně z roku 1572. Nápadná je i podoba grafického řešení titulního listu (např. místo melantrišského lístku Nigrin užil žalud), včetně Vorličného básně *Ad juventutem*. Na rubu titulního listu krom Hessiovy básně je přidána Mitisova báseň *Ad scolas* (3 disticha).

Toto Nigrinovo vydání neobsahuje, obdobně jako melantrišské, Camerariův traktát *De orthographia* a ani předmluvy, kniha se počíná přímo výkladem gramatiky a končí částí *De prosodia*. K jedinečným znakům vydání náleží např. ozdoba ukončující část *De interjectione*. Ztrácející se sazba je zakončena hvězdičkou v závorce a ozdůbkou ve tvaru dvojhlavého orla v závorce. V pravém dolním rohu je vysázena polokurzívou stránková kustoda „DE SYN-" s nápadným tvarem „Y" s typicky stáčenými horními konci.

Knihopis uvádí, že pravděpodobně roku 1577 vydal Nigrin přetisk téhož vydání a připisuje mu, opět na základě přívazků z roku 1577, muzejní exemplář sign. 26 H 9.[7] Nebylo možno zjistit, zdali se nejedná o vydání z roku 1579, které nám nebylo k dispozici.[8] Muzejní exemplář začíná až složkou B, obdobně jako vydání předchozí je zakončeno částí o prosodii. Oproti jiným nigrinovským vydáním je část *De interjectione* zakončena malou maureskovou vinětou, jiným typem je vysázena také stránková kustoda, byť obsahuje ono typické „Y".

Podobný problém nastává i u *Knihopisem* deklarovaného vydání z roku 1594, opět určeno podle přívazku z roku 1594 (muzejní exemplář sign. 26 H 11).[9] Ovšem dle našeho zjištění na základě porovnání se všemi dostupnými edicemi z Nigrinovy tiskárny můžeme toto zcela vyloučit, neboť se jedná o vydání z roku 1582 (exemplář je značně nekompletní a chybí i části, v nichž se nacházely iniciály, určení edice napomohla tiskařská chyba u signatury „Gg3", v níž je „g" kosmo vychýleno).

Roku 1582 vydává Nigrin edici obsahující předmluvy a Camerariův traktát *De orthographia*, ale vynechávající zcela Aquilinatovy české marginální a interlineární komentáře, včetně překladů sentencí v oddílu *De syntaxi*. Ty jsou ve vydání nahrazeny „in margine" latinským výkladem či latinskými otázkami, které odkazují na text (např. Quid est Orthographia?). Někdy je využito marginálních poznámek k uvedení odkazu na literární díla či gramatické příručky, jež byly v předchozích vydání vkládány přímo do hlavního textu.

Nigrin pro všechna svá vydání Melanchthonových gramatik používal stejné ozdobné iniciály „G", „S", „N" a „P", s výjimkou vydání z roku 1582, v němž jsou navíc iniciály „C", „H" a není použita iniciála „P". Zcela jiné iniciály jsou užity ve vydání z roku 1599,[10] které je přetiskem vydání z roku 1582. Ozdobná iniciála „C" je shodná, iniciála „H" je jednoduchá, iniciály „G", „S", „N" jsou jiné, iniciála „P" je jednoduchá.

D) MILCHTALER

Güntherův adoptivní syn a pokračovatel Bedřich Milchtaler vydal v Olomouci roku 1580 Melanchthonovu latinskou gramatiku s Aquilinatovými českými marginálními poznámkami (různé odchylky od původního českého textu ponecháme stranou).[11] Vydání obsahuje Melanchthonův dopis Egenolffovi (s výraznou iniciálou „C") zakončenou maureskovou vině-

7 *Knihopis* č. 5 481.

8 WorldCat No. 561994243.

9 *Knihopis* č. 5 486.

10 *Knihopis* č. 5 487.

11 *Knihopis* toto vydání neeviduje, dochované exempláře se nacházejí ve Studijní a vědecké knihovně Plzeňského kraje sign. V 155.007 a v Městském muzeu ve Vysokém Mýtě sign. ST 429.

tou, stejně tak u Camerariovy předmluvy ke čtenáři s iniciálou „H" je také pod ztrácející se sazbou posledního odstavce maureskova vinětа. Dále na obvyklých místech nacházíme u části *De syntaxi* iniciálu „S" a na protilehlé straně u části *De syntaxi nominum* iniciálu „N".

Již při srovnání je zřejmé, že se nejedná o pouhý přetisk původního vydání z otčímovy tiskárny z let 1560 a 1567, nýbrž o samostatně rozvrženou sazbu a tisk. Oproti Günterovu vydání Milchtaler neužil paginaci a na rozdíl od vydání z Melantrichovy či Nigrinovy oficíny, která byla v té době na trhu dostupná, ani stránkové kustody. Podle rozvržení sazby a srovnání s dostupnými melantrišskými a nigrinovskými edicemi gramatiky lze také vyloučit, že byla použita jiná vydání české adaptace jako předloha.

E) DAČICKÝ A OTMAR

Jiří Jakubův Dačický vydal Melanchthonovu latinskou gramatiku roku 1580,[12] ovšem, jak jsme již dříve upozornili, jedná se o vydání nápadně podobné s melantrišskou edicí taktéž z roku 1580.[13] Stejné je rozložení titulního listu, vyjma impresa, identické prvky bychom nalezli u sazby stran, drobné odchylky lze nalézt ve využití dekoračních prvků (hvězdičky, lístky apod.) a zvláště v ozdobných iniciálách, které vlastnila Dačického tiskárna.

Dačického edice má tedy i shodné rozložení jednotlivých částí. Na rubu titulního listu nalezneme Hessiovu báseň, následuje Melanchthonův list Egelnoffovi (zakončen u Dačického pod datací hvězdičkou a manupropriovou vinětou, Melantrich má jen manupropriovou vinětu), Camerariova předmluva je ukončena pod ztrácející se sazbou malým lipovým lístkem. Obdobně jako u Melantrichovy edice tak i Dačického edice už nezahrnuje Vorličného české marginální poznámky, vysvětlivky, překlady vět a přísloví, české ekvivalenty zůstávají jen na lexikální úrovni. Na závěr je připojen Camerariův traktát *De orthographia*. V tisku je užito ozdobných iniciál „C", „H", „S" a „N" (iniciála „P" je jednoduchá).

V roce 1597 vydává svou edici Dačického syn Jan Otmar Jakubův Dačický.[14] Oproti edici z roku 1580 Otmar užil na titulní list jen černý tisk a formou sazby toto vydání nenapodobuje. Avšak samotný text je vysázen dle předlohy, jíž mohla být Dačického edice z roku 1580. K takovému závěru nás vede porovnání obou sazeb. Přesto pro rozlišení obou vydání nalézáme velké množství odchylek. Například v první předmluvě je vysázeno datum 1538, oproti běžnému 1540 (na základě jakého vydání či informace byla datace pozměněna, zatím nedokážeme s určitostí říci),[15] rozdíly jsou patrné také v sazbě českých ekvivalentů (např. na B4b ve vydání z roku 1580 jsou lexémy vysázeny „Muž/ Ziena/ Zwijře", kdežto vydání z roku 1597 již má „Muž/ Zěna/ Zwjře", podobných změn je ve vydání z roku 1597 velké množství), oproti vydání z roku 1580 je význačovací písmo edice 1597 vysázeno sytějším řezem písma. V porovnání s Nigrinovou edicí a edicí Melantrichovou užívají oba Dačičtí v textu kulatých závorek.

Jen pro doplnění připomeneme, že u Otmara vyšlo vydání Trotzendorfovy adaptace Melanchthonovy gramatiky, která je převedena do dialogické formy otázek a odpovědí, s předmluvou M. Trojana Nigella (s datací 15. prosince 1594), tudíž tisk patrně vyšel

12 *Knihopis* toto vydání neeviduje, dochované exempláře se nacházejí ve Strahovské knihovně sign. ED XI 15, JF V 15, EA XV 32, AE VIII 75, FK III 112 a v Národní knihovně sign. K 564.

13 *Knihopis* č. 5 482.

14 *Knihopis* č. 5 485.

15 V tomto ohledu připomeňme vydání Melantrichovo 1580, Dačického 1580 a Nigrinovo 1582, která uvádějí vročení 1540.

po tomto datu.[16] Druhé vydání vyšlo patrně roku 1597 u Veleslavína.[17] Vzhledem k tomu, že se již jedná o zcela jinou edici jak po formální, tak obsahové stránce, do našeho popisu ji nezahrnujeme, stejně tak i Karolidovu melanchthonsko-ramovskou edici z roku 1614.[18]

VYDÁNÍ 1590

Dnes nezvěstné vydání z roku 1590,[19] které bylo uloženo v Lyceálnej knižnici v Bratislavě, můžeme stěží porovnat s dalšími, když nedisponujeme ani bližšími bibliografickými údaji. Z publikované bibliografie Lyceálnej knižnice víme, že se jednalo o konvolut, v němž byla kromě vydání gramatiky z roku 1590 také Catonova disticha z roku 1596 a Erasmova Dicta Graeciae sapientum z roku 1597, vše vydáno v Praze.[20] I když jsme se oprávněně vzpouzeli přejímat datace a informace podle přívazků, zde si dovolíme učinit drobnou výjimku a na základě interpretace dostupných dat se pokusíme stanovit možný původ edice.

Oba výše uvedené přívazky jsou pravděpodobně z Nigrinovy tiskárny. Vede nás k tomu jednak srovnání informací s údaji v *Knihopisu* a jednak fakt, že na rozdíl od Melanchthonovy gramatiky vydání dalších učebnic následujících v těchto školských konvolutech jsou v převážné většině dochovány kompletní včetně titulního listu a nakladatelských údajů.[21] Považujeme tedy za důvodné se zaobírat možností, že vydání z roku 1590 by mohlo pocházet od Nigrina. Ale zároveň musíme kriticky uvést, že mezi vydáním gramatiky a dalším přívazkem uplynulo 6 až 7 let a knihařská praxe, tak jak jsme na ni upozornili v úvodu, nutně nevyžadovala tisky od stejného tiskaře u všech děl v konvolutu.

Zároveň ale můžeme ponechat stranou možné dohady o složení jednotlivých částí gramatiky a ediční úpravy, jelikož ať již bylo vydání z roku 1590 z jakékoliv tiskárny, tedy od Nigrina či Dačického, forma těchto edic vydávaných po roce 1580 je téměř totožná.

ZÁVĚR

Na závěr se pokusíme nejen shrnout poznatky, k nimž jsme dospěli na základě zvolené metody srovnání dostupných úplných a neúplných exemplářů, nýbrž i zauvažovat nad obecným významem takových zjištění. Prokázali jsme, že v letech 1560 až 1599 byla Melanchthonova latinská gramatika v Aquilinátově adaptaci vydávána v různé formě. Na základě uvedených výsledků a jejich konfrontace s údaji z *Knihopisu* můžeme následně vytvořit důkladnou bibliografii všech dochovaných exemplářů a řádně je přiřadit k správnému vydání. Řadu údajů uvedených v *Knihopisu* je třeba korigovat (např. tři různá vydání pod č. 5 482, vytváření vydání chybným určením pod č. 5 486). Předpokládáme, že řada exemplářů se může dosud vyskytovat ve sbírkách městských muzeí a ve městech, v nichž působila partikulární škola, pro jejíž potřebu byla gramatika vydávána.

16 *Knihopis* č. 5 471.

17 *Knihopis* č. 5 470 (srovnej Rukověť 4 s. 34–35).

18 *Knihopis* č. 14 714.

19 *Knihopis* č. 5 484.

20 *A pozsonyi ágost. Hitv. Evang. Lyceum nagy könyvtárának könyvjegyzéke*: harmadik és nygyedik terem. Pozsony, 1873. s. 167.

21 *Knihopis* č. 1 494 a 1 897.

Pokud pomineme Trotzendorfovu edici a Karolidovo vydání z roku 1614, nalézáme celkem čtyři různé edice Melanchthonovy gramatiky:
– Güntherovo vydání z let 1560 a 1567,
– Melantrichovo vydání ze 60. a 70. let a Nigrinovo vydání ze 70. let bez předmluv a traktátu *De orthographia*,
– Melantrichovo, Dačického, Otmarovo a Nigrinovo vydání z 80. let s předmluvami a traktátem *De orthographia*,
– Milchtalerovo vydání z roku 1580 s předmluvami a traktátem *De orthographia*.

K základnímu rozlišení a připsání vydání k určité tiskárně nám napomohly použité ozdobné iniciály. Druhý krok, tedy najít distinktivní rysy, byl u každé tiskárny jiný (např. u Nigrinových tisků jsme mohli sledovat změny na závěrečné straně části *De conjunctione* využitím ozdůbek a dekoru). Vysledované tiskařské chyby také napomohly s naprostou přesností určit konkrétní vydání. Výsledná zjištění se stanou základem při dalším, hlubším studiu vývoje jednotlivých edic Melanchthonovy latinské gramatiky v českém prostředí.[22]

TYPOGRAFICKÝ POPIS TISKŮ ČESKÉ ADAPTACE MELANCHTHONOVY LATINSKÉ GRAMATIKY

Abstract: The article deals with the Czech adaptation of Melachthon's Latin grammar focusing on typographic characteristics of particular editions. Regarding the fact that numerous exemplars in the collections of historical archives are incomplete, we chose the method of comparison with complete exemplars. In order to allocate an exemplar to a printer, in which it was manufactured, decorative initials characteristic for the fundus of respective workshops are used. To differentiate the editions inside the production of a printer we were searching for distinctive features in decoration, variations in type, printing mistakes etc. On the grounds of the mentioned results and their confrontation with the data from *Knihopis* we are then able to create a precise bibliography of all preserved exemplars and allocate them to correct editions.

Keywords: Latin grammar, typography, Czech adaptation, Filip Melanchthon, Pavel Aquilinas Vorličný, Jan Günther, Bedřich Milchtaler, Jiří Melantrich, Jiří Jakubův Dačický, Jan Otmar Jakubův Dačický, Jan Černý z Černého mostu (Nigrin).

22 Při práci jsme použili také ISING, E. *Die Herausbildung der Grammatik der Volkssprachen in Mittel- und Osteuropa*. Berlin: Akademie-Verlag, 1970; HORÁK, F. *Česká kniha v minulosti a její výzdoba*. Praha: František Novák, 1948; STORCHOVÁ, L. *Paupertate styloque connecti : utváření humanistické komunity v Českých zemích*. Praha: Scriptorum, 2011. ISBN 978-80-8727-123-0; VOIT, P. *Encyklopedie knihy*. Praha: Libri, 2006. ISBN 978-80-7277-390-9; WINTER, Z. *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. století*. Praha: Nákladem České akademie cís. Fr. Jos., 1901.

PŘÍLOHY:

Iniciály z jednotlivých edic

G – 29 × 28 mm

S – 28 × 28 mm

N – 29 × 29 mm

P – 30 × 28 mm

Obrázek č. 1: Iniciály z Güntherova vydání z roku 1560.

N – 28 × 28 mm

Obrázek č. 2: Iniciála N z olomouckého vydání z roku 1567.

G – 27 × 28 mm

S – 27 × 27 mm

N – 27 × 27 mm

P – 27 × 27 mm

Obrázek č. 3: Melantrich – Iniciály užité ve vydání z roku 1565.

G – 27 × 28 mm

S – 26 × 26 mm

N – 27 × 27 mm

P – 27 × 27 mm

Obrázek č. 4: Melantrich – Iniciály užité ve vydání z roku 1572.

C – 27 × 27 mm

H – 27 × 27 mm

G – 27 × 28 mm

S – 27 × 27 mm

N – 27 × 27 mm

Obrázek č. 5: Melantrich – Iniciály užité ve vydání z roku 1580.

G – 23 × 23 mm

S – 29 × 29 mm

N – 29 × 29 mm

P – 27 × 27 mm

Obrázek č. 6: Nigrin – Iniciály užité ve vydání z roku 1575.

C – 17 × 20 mm

H – 18 × 19 mm

G – 23 × 23 mm

S – 29 × 29 mm

N – 29 × 29 mm

Obrázek č. 7: Nigrin – Iniciály užité ve vydání z roku 1582.

C – 17 × 20 mm

G – 17 × 20 mm

S – 31 × 27 mm

N – 31 × 27mm

Obrázek č. 8: Nigrin – Iniciály užité ve vydání z roku 1599.

C – 29 × 30 mm

H – 30 × 30 mm

G – 30 × 30 mm

S – 33 × 30 mm

N – 30 × 30 mm

Obrázek č. 9: Dačický a Otmar – Iniciály užité ve vydání z roku 1580 a 1597.

C – 27 × 27 mm

H – 27 × 27 mm

G – 27 × 28 mm

S – 27 × 27 mm

N – 27 × 27 mm

Obrázek č. 10: Milichtaler – Iniciály užité ve vydání z roku 1580.

Srovnání údajů s *Knihopisem*

***Knihopis* č.**	**Dříve**	**Nově**	**Vydání**	**Pozn.**
5474	*Praha Strahov* AC IV 57	*Praha Strahov* AC IV 57	Günther 1560	
5475	*Praha Strahov* AC XI 128		Melantrich 1562(?)	
5476	*Praha Strahov* AC IX 59; *Praha KNM* 26 E 1	?	Melantrich 1564(?)	exempl. se neshodují
neuvádí		*Stuttgart* HB 1348	Melantrich 1565	
5477	*Praha Strahov* AC XV 45; *Strängnäs* O 511 S/1	*Praha Strahov* AC XV 45; *Strängnäs* O 511 S/1	Günther 1567	
neuvádí		WorldCat No. 603658385.	Melantrich 1568	
5478	*Praha KNM* 26 H 7	*Praha KNM* 26 H 7	Melantrich 1570(?)	
5479	*Praha KNM* 26 H 6; *Praha Strahov* ET III 10; *Olomouc SVK* 34.368; *Praha NK* 45 G 239	*Praha KNM* 26 H 6; *Praha Strahov* ET III 10; *Olomouc SVK* 34.368; *Praha NK* 45 G 239	Melantrich 1572	
5480	*Praha NK* 45 D 16, 8 H 237; *Praha KNM* 26 H 8, 26 H 9	*Praha NK* 45 D 16, 8 H 237; *Praha KNM* 26 H 8	Nigrin 1575	
5481	*Praha KNM* 26 H 9	?	Nigrin 1577(?)	
neuvádí		*Praha KNM* 26 H 9(?); WorldCat No. 561994243	Nigrin 1579	
5482	*Praha KNM* 26 H 10, 26 E 2; *Praha Strahov* FK III 112, AC XI 128	*Praha KNM* 26 E 2, 26 H 10	Melantrich 1580	
neuvádí		*Vysoké Mýto* ST 429, *Plzeň SVK* V 155.007	Milchtaler 1580	
neuvádí		*Praha NK* K 564; *Praha Strahov* EA XV 32, ED XI 15, JF V 15, AE VIII 75	Dačický 1580	

***Knihopis* č.**	**Dříve**	**Nově**	**Vydání**	**Pozn.**
5483	*Praha KNM* 26 H 3; *Praha Strahov* ET III 27; *Praha Muzeum hl. m.* ST VIII F 8	*Praha KNM* 26 H 3, 26 H 11; *Praha Strahov* ET III 27; *Praha Muzeum hl. m.* ST VIII F 8	Nigrin 1582	
5484	*Bratislava Lyc. k.* Č II b 145	*Bratislava Lyc. k.* Č II b 2 (ztráta)	Nigrin 1590(?)	
5485	*Praha Strahov* AC XIII 11; *Praha NK* 45 E 36, B J 55	*Praha Strahov* AC XIII 11; *Praha NK* 45 E 36, B J 55	Otmar 1597	
5486	*Praha KNM* 26 H 11	neplatí	Nigrin 1594(?)	viz Nigrin 1582
5487	*Olomouc SVK 35.001*	*Olomouc SVK 35.001*	Nigrin 1599	